

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❖ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❖

COLLAN-OLJAN,

världens förnämsta läderpre-servativ, gör skodonen *absolut vattentäta* och *minst dubbelt varaktiga*. Finnes överallt å kr. 0.90 och 1.50 pr flaska.

A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN
T. OLSEN, Stockholm.

SINGER "66"

MODERNASTE SYMASKIN
NYTTIGASTE MÖBEL

Ledig annonsplats!

Advokaten EVA ANDÉN

JURIS KANDIDAT

KVINNLIGA JURIDISKA BYRÅN

LILLA VATTUGATAN 141 vid Brunkebergstorg
RIKS 75 76 ALLM. TEL. 183 36

Testamenten, bouppteckningar, arvsutredningar, äktenskapsförord, familjerättssaker, juridiska uppdrag av alla slag. Även skriftliga förfrågningar besvaras.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

Ledig annonsplats!

Telefon
539
Malmö

Perslow's

SDEN &
MANUFAKTUR-
AFFÄR

alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG IV

1 FEBRUARI 1917

HAFTE 3

Vårt valspråk?

Med den läggning för rakt-på-sak-gående, för förenkling, med den intellektuella ungdomligheten, som hos anglosaxerna berör oss svenskar på en gång sympatiskt, uppfriskande och främmande, älska de från dessa utgående "rörelserna" att uttrycka sitt mål i ett motto, ett valspråk, som höjes som rörelsens banér. När "rörelsen" i fråga vidgas till internationell, blir det lätt något artificiellt över valspråkets användning, inte alltid (ehuru ibland) därför att det inte i sig självt omfattas lika mycket av dem, som adopterat det, som av dem, som först höjt standaret med detta valspråk, men därför att tron på gagnet av ett valspråk är så mycket mindre. För att inte synas tala blott i bleka abstraktioner, vill jag nämna sådana rörelser som studenternas världsmissionsförbund och scoutrörelsen.

Om vi här i Sverge i allmänhet äro skeptiska med avseende på valspråk och deras användning, om vi i allmänhet ha lättare att se vad som fattas än vad som finns i ett blott alltför lätt funnet och allt för svåriligen praktiserat motto — hur skall det då vara nu? På dagspolitikens, partipolitikens fält, där nyssnämnda skepsis vore väl

behöflig och hälsosam, praktiseras den tyvärr icke — varpå det nu kan bero —, men för övrigt är den nog ett allmänsvenskt lynnesdrag, och vi, som till världens gagn och vårt eget omätliga ansvar fått stå utanför krigets epidemiska besatthet — vad höra vi dag ut dag in annat än det fruktansvärdaste missbruk av valspråk och ordformler: på tyska och engelska, franska och ryska och italienska?

Allt detta är sannt — och sannt ända till trivialitet. Vi vilja — vi som alltjämt känna den europeiska samhörigheten inte bara ovan över utan tvärs igenom kriget — behålla och bevara vår förmåga att se som människor. Vi vilja, som Peer Gynt hos trollen, icke underkasta oss ett trollklipp i ögat, för att slippa pinas av att se det fula såsom fult.

Likväl — något av den förenkling, som kriget medför, vill göra sig gällande också för oss. Frågeställningens förenkling, bedömandets förenkling måste vi kritisera och bära vi avhålla oss från. Den är ej imponerande, fast det ibland ser så ut. Men för pliktuppfyllelsen böja vi oss i vördnad även då vi mena att den tar fel om pliktens innehåll.

De praktiska antinomier, till synes olösbara motsägelser vi stå inför, äro fruktansvärt förvirrande. Denna grandiosa pliktuppfyllelse på alla sidor är ju en olycka, eftersom den förlänger kriget och förhindrar den nationella självbesinning, som i alla de i kriget deltagande länderna borde ropa: "vi, just vårt folk har skuld i växandet av detta krigselände".

Så är det, och dock kan icke kall beräkning spränga trollringen, som innesluter och förbinder ädla ingivelser och råa handlingar, icke klok överläggning komma den circulus vitiosus, som krigsnödvändigheten baseras på, att brista sönder. Därtill behöves ett annat trosinnehåll framburet med samma handlings- och uppoffringsmod.

*

För de ideella rörelserna, kvinno-rörelsen icke minst, ökar det militära kriget svårigheterna i deras krig, på samma gång som det just i krigsländerna tyckes öppna nya möjligheter, vilkas övergång till befastad verklighet dock först efter inträdd fred kan visa sig. Rent psykiskt måste kvinno-rörelsen och andra ideella rörelser röna en dubbel påverkan, å ena sidan den gynnsamma: brytandet av lojhet, slöhet, slentrian i själslivet, å andra sidan den ogynnsamma: alltings inställande under krigets synvinkel.

I de neutrala länderna förspörjes

blott den ena, den ogynnsamma sidan av krigets påverkan. Det ute i världen varande kriget absorberar intresset utan att ruska upp ur dåsig dvala, lojhet och stillastående.

Den form och förgrening av kvinno-rörelse, som vår svenska rösträtts-rörelse utgör, befinner sig sedan länge och alltjämt i ett skede av nötande och tröttande ställningskrig, och bra nog lika förhåller det sig med den svenska kvinnorörelsen över huvud. Kampen ter sig glanslös och resultatlös. Pliktuppfyllelse har större användning än segerhopp.

Vår kamp är oblodig, men en kamp är den dock. Likväl — det är det viktiga, som vi aldrig få glömma — icke en kamp mot människor, endast mot omoral och fåvitskhet och deras fästen hos människor. De motståndare, vilkas motstånd endast beror på missförstånd och resonemangsfel, äro väl motståndare men ej "fiender".

Det sista jag ville uppmana oss till vore att bedöva oss själva med några slagord, lösryckta från den själgrund, varur hela kvinnorörelsen uppvuxit. Livet är rikt, formler, som vilja uttrycka livet, alltid fattiga. Skulle vi ge oss ett valspråk, skulle det vara ett helt kort, helt enkelt, som icke gjorde anspråk på att formulera vår livsrörelse och vårt mål — endast en viljans anspänning att hålla ut. Det kunde vara ordet likväl — "quand même"!

HILMA BORELIUS.

Barnmorskornas lönefråga.

Det bär emot att i dessa vargatider taga till orda i avsikt att ytterligare betunga stat och kommun med ökade utgifter i form av löneförbättringar, men när det gäller den kår, om vilken det här är fråga, måste alla betänkligheter i det avseendet vika. Barnmorskorna befinna sig till största delen i ett verkligt nödläge, och det är samhällets oavvisliga plikt att sent omsider försöka råda bot härför, samt att vad som kan göras göres snart. Förutan skyldigheten att sörja för att dessa i stort sett dugliga, pliktrogna och under stora försakelser i obemärkthet arbetande kvinnor skola komma till en människovärdig och det allvarliga kallet värdig ekonomisk och social ställning, tillkommer dessutom att viktiga samhällsintressen bero av dessa yrkesutövares förmåga att fylla sin uppgift — detta behöver blott antydast.

Det var först genom en från och med 1912 gällande lag som kommunalt anställda barnmorskor tillförsäkrades en minimilön av 300 kr. jämte "tjänlig" bostad och ved, eller ett belopp av minst 100 kr. i utbyte mot dessa naturaförmåner. En bestämmelse i samma lag, att förut ingångna löneavtal ej behövde ändras, gjorde emellertid att lagens verkan endast berörde de från samma år nyanställda, och därför finnes ännu i dag en mängd platser, som avlönas med 200 kr. och därunder. I detta sammanhang bör likväl med tillfredsställelse framhållas, att många kommuner av fri vilja anslagit högre löner än lagen bestämmer som minimum.

Förutom den kontanta lönen ha barnmorskorna att för varje förlossning uppbära eller rättare fordra ett arvode av 2 à 3 kr., någon gång 5 kr. och mycket sällan högre. På frivillighetens väg lämnas i allmänhet av familjer ur de mera burgnas klass högre belopp, men detta inverkar åtminstone ute på landsbygden bra litet på en barnmorskas årsinkomst, enär de flesta förlossningar ske i de fattiga hemmen, där ofta intet arvode kan varken begäras eller lämnas.

De försök till statistisk utredning, som gjorts för att utröna den genomsnittliga årsinkomsten av dessa arvoden, visa att man ej kan skatta densamma högre än till omkring 150 kr. En totalinkomst alltså av omkring 450 kr. eller låt oss säga 500 kr., i frikostiga kommuner t. o. m. 600 kr. Samma utredningar visa också att det endast är ungefär 50 % av de kommunalt anställda barnmorskorna, som nå upp till en totalinkomst av 600 kr. eller däröver; alla de övriga 50 % ha under 600 kr., ofta avsevärdt under!

Vad betyder nu detta att nödgas leva på 600 kr. om året i ett för allt? Ett annat försök, visserligen i liten skala, har gjorts till utredning om detta genom att till ett antal barnmorskor i skilda delar av landet utsända frågeformulär, som upptogo rubriker för de viktigaste utgiftsposterna. Utrymmet medger ej att i detalj redogöra för det allt igenom mycket intressanta resultatet av denna undersökning; här må blott följande

meddelas. Av svaren framgick, att medelutgiftssumman för kosthållet var 259 kr., d. v. s. 71 öre om dagen; många nödgades leva av långt mindre, en svältkonstnärinna hade ej råd att kosta på sig mer än för 43 öre (!) mat om dagen. För kläder, skodon, linne m. m. var medeltalet 125 kr. Statistiken i fråga lider visserligen av felet att vara av allt för litet omfång för att därpå våga grunda något bestämt uttalande rörande kåren i dess helhet, men de avgivna svaren ha dock sitt stora värde, och de hade alla kriterier på att vara fullt pålitliga. Jämför man nu inkomster och utgifter torde ingen kunna förneka, att en stor del av barnmorskorna leva under synnerligen svåra förhållanden. Deras rop på förbättring är ett verkligt nödrop, och en i stort sett aktningsvärd och pliktrogen kår, som har sig anförtrott ett så viktigt arbete i hälsovårdens tjänst, är förtjänt av en bättre behandling.

Det torde vara av intresse att med ett par exempel belysa arten av det arbete en barnmorska har att utföra för denna anspråkslösa inkomst.

En mycket lätt förlossning kräver i allmänhet för barnmorskan några timmars arbete utöver den tid, som åtgår för resan till och från den sjukas bostad, samt dessutom för efterskötsel oftast ett eller två besök. Arbetet är likväl även vid dessa jämförelsevis sällan förekommande fall ingen sinekur, ansvaret för ett aseptiskt förlopp och vården i övrigt om moder och barn kräva också här både sakkunskap, vaksamhet och noggrannhet, varför ett arvode av 2 à 3 kr. inclusive om-

kostnader för bomull och för tvättning och slitning av förlossningsdräkten, underhåll och nyanskaffning av instrument och övriga utensilier, mycket annat att förtiga, måste anses vara ömkligt litet.

Vid en medelsvår förlossning, som barnmorskan på förhand har kännedom om, har hon i allmänhet att först någon gång uppsöka den blivande modern i dennas hem för att meddela en del råd och anvisningar med avseende på den förestående tilldragelsen. Hon bör vidare några gånger före förlossningen införskaffa urinprov för undersökning. När hon sedan, oftast nattetid, hämtas till förlossningen, börjas ett drygt dagsverke; under en tid av 12—24 timmar får hon oftast ej vika från den sjukas sida, och hon vill det ej håller. Hon har att ordna allt i hemmet, avlägsna en mängd onödiga saker samt smuts, skaffa hjälp, lakan, handdukar, tvättfat m. m., vilket ofta möter stora svårigheter och även lätteligen ger anledning till konflikter, enär begreppen av det nödvändiga härvidlag ofta nog äro mycket dunkla. Efter lång väntan och vaka är äntligen själva förlossningen avslutad. Om ingen ny kallelse åt annat håll kommer, förblir barnmorskan i allmänhet kvar i hemmet några timmar, stundom hela dygnet, allt efter omständigheterna. Ju längre tid det hela tagit, ju större äro barnmorskans omkostnader, särskilt för aseptikens vidmakthållande, men arvodet är fortfarande endast 2 à 3 kr. — eller intet.

Vid en svår förlossning, som drager ut på tiden, 3—4 dygn, stundom längre, ställas barnmorskans psykiska och kroppsliga krafter på utomordentligt

hårda prov. Under oavbruten vaka får hon ständigt vara till hands för att hjälpa och stödja, ett ihärdigt och uppslitande arbete, oftast utan lämplig kost, huvudsakligast kaffe och åter kaffe. När det äntligen blir klart att förlossningen ej kan avslutas på naturlig väg, tillkallas läkare, som efter ytterligare någon tids kuslig väntan anländer, varefter i lyckliga fall det hela avslutas under läkarens och barnmorskans gemensamma arbete. Läkaren vänder snart åter hem, men barnmorskan — hon stannar kvar ännu ett eller flera dygn beroende på kvinnans tillstånd. En annan gång kommer budet åter utan läkaren, som ej kunnat anträffas, och nu måste barnmorskan ensam förrätta samma arbete. Och detta, att ensam utan ringaste hjälp av sakkunnigt biträde lyckligt utföra en svår förlossningsoperation, därtill utan narkos, är en bragd, som måste väcka även den tränade läkarens stora beundran. Huru mycket enklare är ej samma arbete för läkaren; när han kommer, har barnmorskan allt i detalj ordnat, han har tillgång till barnmorskans sakkunniga assistens samt till narkosen, varigenom alla svårigheter i hög grad minskas. — Nog måste vi medge, att under dessa förhållanden barnmorskans arbete är mångdubbelt större än läkarens, men när arvodet lyftes är relationen motsatt. Gäller fallet en arbetarefamilj på landet, får läkaren i allmänhet sitt arvode av den sjukas husbonde, barnmorskan får utkräva sin tvåkrona av den sjuka själv — om hon kan eller vill! Detta måste kännas oerhört bittert och alstra missnöje. Barnmorskans enda tröst får vara att hon

fyllt sin plikt, om också samhället glömmer att visa den tacksamhet det är henne skyldig. Om dramat utspelats under bister vintertid, vad väntar då barnmorskan vid hemkomsten! Under bortovaron har måhända ingen sett till hemmet — någon avlönad hjälp har hon ej råd att bestå sig —; hon finner detta utkylt, termometern långt under fryspunkten, sängkläderna iskalla, vattenhink och mjölkflaska bottenfrusna — — Målningen är dystert och allvarlig, den är dock en verklighetsbild hämtad ur livet, och den kan med variationer i detaljerna mångfaldigas.

Allmänna svenska barnmorskeförbundet inlämnade 1914 till Kungl. Maj:t en petition om förbättrade lönevillkor. Däri uttalade fordringar, som redan då före dyrtidens början voro synnerligen anspråkslösa, måste nu anses ohjälpligt för små; där begärdes 500 kr. i lön jämte ålderstillägg upp till 650 kr., fri bostad och ved samt att staten åtog sig en andel av lönen, varigenom barnmorskorna skulle något säkerställas gentemot kommunalt godtycke. Petitionen gick omedelbart på remiss till medicinalstyrelsen, som hade att infor dra länsstyrelsernas m. fl. myndigheters samt förste provinsialläkarnes uttalanden; dessa ligga nu för bearbetning hos medicinalstyrelsen, vars svar till Kungl. Maj:t torde vara att förvänta under de närmaste dagarna.

I Danmark utkom 1914 en ny "Lov om Jordemodervæsenet", som trädde i kraft d. 1 april 1915, och denna lag tillförsäkrar landets barnmorskor en god ställning. Om vi även i vårt land ej f. n. våga ställa kraven fullt så höga,

så är det dock den danska förebilden, som hägrar för våra barnmorskor såsom det mål, vartill de sträva att åtminstone närma sig. Ett kort referat av innehållet i denna lag torde därför vara lämpligt att här meddela.

Minimilönen är 500 kr. med fyra ålderstillägg av 50 kr. De senare utbetalas av staten, den förra av kommunen, som även bestrider anskaffande och underhåll av nödiga instrument (i Sverige få barnmorskorna även bestå dessa). I de distrikt, där förrättningar äro fåtaliga, har barnmorskan ett statsbidrag av 100—200 kr. årligen. Vad förlossningsarvodena beträffar har här en anordning vidtagits, som i svenska barnmorskors ögon torde te sig som en välsignelse, den de ej ens våga hoppas på. Förlossningsarvodet utgår nämligen efter en bestämd förmögenhetsskala, och ett minimum är fastslaget för den händelse, att betalningen skall erläggas av fattigvården. De frikostigt tilltagna arvoden beräknas efter följande skala:

Vid ink. till 1,500 kr.	erlägges minst 10 kr.
” ” av 1,500—2,000 kr.	” 15 ”
” ” ” 2,000—2,500 ”	” 20 ”
” ” ” 2,500—3,000 ”	” 25 ”
” ” ” 3,000—4,000 ”	” 30 ”
” ” ” 4,000—5,000 ”	” 40 ”
” ” ” 5,000 kr. och däröver	50 ”

Det bör även tilläggas, att i varje danskt amt tvenne reservbarnmorskor tillsätts, vilkas minimilön är 200 kr. förutom ett fast belopp av 3 kr. för varje tjänstgöringsdag, utbetalt av kommunalkassan. Reservbarnmorskan utför under vakanser eller distriktsbarnmorskans sjukdom, bortovaro e. d.

hennes arbete, utan att distriktsbarnmorskan därvid mister något av sin lön. Reservbarnmorskan uppbär däremot två tredjedelar av betalningen för de förrättningar hon under sin tjänstgöring utför och lämnar den återstående tredjedelen till distriktsbarnmorskan; under vakanser uppbär hon dock full betalning.

En synnerligen viktig bestämmelse tillkommer, nämligen att arvoden i vissa fall utbetalas genom kommunens försorg, där den betalningsskyldige ej gör det efter att av barnmorska ha blivit krävd på beloppet.

Som synes ha vårt lands barnmorskor allt för länge blivit bortglömda, utom då det gällt deras skyldigheter, av både lagstiftare, myndigheter och allmänhet, eller åtminstone varit allt för litet tillgodosedda, och det är först på allra sista tiden, som man kunnat skönja en liten svag ljusning. Ännu underligare förefaller det dock, att även våra kvinnor i ledande ställning, glömska av sin tacksamhetsskuld till denna kår, hittills så föga gjort för att komma dem till hjälp i deras stora nöd. Ett omslag tyckes dock i dessa dagar ha inträtt, i det att barnmorskefrågan nu upptogs till behandling å Stockholms F. K. P. R:s möte den 10 januari. Stor glädje och tacksamhet väckte detta hos våra barnmorskor och deras vänner, och stora förhoppningar äro fästade vid föreningens blivande arbete för deras sak. Den välvilja, varmed dagspressen av skilda färger mottagit och för den stora allmänheten kungjort detta nya initiativ, varslar om bättre tider. Det är emellertid av vikt att ej slå sig till

ro efter första framgången. Opinionsen måste bearbetas utan uppehåll med alla till buds stående medel, först och främst med det offentliga ordets hjälp. Är presen en gång vunnen för saken, är slut-

liga segern ej långt borta. Måtte alla kvinnor, som äga förmåga att yttra sig i tal och skrift, träda fram och göra sin plikt!

FRANS BERGLUND.

Önskemål i äktenskapslagstiftningen.

II.

De kvinnor, som ingå äktenskap, tillhöra i stort sett två grupper: antingen medföra de i boet egna tillgångar eller medföra de i boet ingenting annat än så att säga sin egen arbetskraft, sin vilja och förmåga att sköta en husmoders förpliktelser. Jag ämnar här uteslutande uppehålla mig vid de senare, vid de hustrur, som under äktenskapet äro utan egna tillgångar. Dessa utgöra som bekant flertalet av de gifta kvinnorna.

För dem ställer sig saken för närvarande så, att mannen, och mannen ensam, bestämmer hur mycket hustrun skall erhålla av hemmets tillgångar för bestridande av hushållsutgifterna, barnens uppfostran, hennes egna personliga behov, m. m. Hustrun har icke rätt att fordra något — utom försörjning i form av dagligt uppehälle. De missförhållanden denna hustruns ställning lett till äro nog för väl kända av alla, för att jag skulle behöva närmare belysa dem. Endast det vill jag understryka, att vad som framförallt kännetecknar hennes ställning äro osäkerhet, osäkerhet i dubbel bemärkelse. Det är å ena sidan den dagliga ovissheten om huruvida hon skall erhålla och när hon

skall erhålla de medel, som äro nödvändiga för att hålla hushållet i gång och hemmet i stånd, det är å andra sidan osäkerheten inför framtiden, bristen på möjlighet att i något enda avseende planera för familjen, ordna för sina barns framtid eller t. ex. för sin egen ålderdom. Allt är obestämt för henne, ingenting visst och säkert har hon att hålla sig till. Hon vet icke från den ena veckan till den andra, vad hon skall få, hon vet icke, när hon skall få det, hon lever i en ständig osäkerhet, därtill stämplad än i dag av det gamla och långt ifrån utdöda åskådningssättet om hustrun som den underhållna, den försörjda parten i äktenskapet i motsats till mannen som den försörjande.

Vad denna sakernas ordning, denna beroende, ekonomiskt ofria ställning har kostat generationer av gifta kvinnor bitter förödmjukelse, det är ett kapitel, som det är obehövt att gå in på. Alla äro eniga om att så, som det varit, och så, som det är, får det icke längre fortfara. Det är endast i fråga om de vägar, som bära fram till ett rationellt avhjälpande av dessa skeva förhållanden, som åsikterna divergera.

Utvecklingen går med stora steg fram i den riktningen, att varje fullvuxen, ogift kvinna är självförsörjande och har egen ekonomi. Hon fostras till självständighet, hon vänjer sig vid att genom egen omtanke sörja för olika eventualiteter, hon vänjer sig vid att planera för sin framtid, hon vill under sin krafts bästa dagar även kunna sörja för sin ålderdom. Har det alltid varit svårt för kvinnorna att finna sig i den av en annan människas godtycke beroende ekonomiska ställning, som äktenskapet medfört, så är det för nutidens kvinna och blir det, med tanke på den här berörda utvecklingen, för framtidens kvinna helt visst ändå svårare. När hon gifter sig, vill hon icke sjunka ned från ekonomisk och personlig självständighet till ekonomiskt beroende och personlig ofrihet. Ty lagen må säga därom vad den vill — personligt ofri blir alltid den, som står i ekonomiskt beroende av en annan.

Kan kvinnan även som gift fortsätta sitt yrke — och det är ju självklart att från hennes egen synpunkt sett detta för henne själv är det mest fördelaktiga — då är ju saken klar, då bibehåller hon sin självständighet och då har hon sin framtid i sin egen hand. Men måste hon lämna sitt eget yrke och därmed sina egna framtidsutsikter för att helt ägna sig åt hemmet och fylla sina plikter som mor — och att detta ur samhällets synpunkt är det mest fördelaktiga, det är också självklart —, då kan man inte begära, att hon för den skull skall finna sig i att sjunka ned från en självständig och säker ställning till en osjälvständig och osäker. Det måste göras

möjligt för henne att även som gift bibehålla sin ekonomiska självständighet, och detta kan icke ske på annat sätt än att hon erhåller delaktighet i och laglig rätt till en del av hemmets inkomster, varifrån dessa än må förskriva sig.

För att styrka att detta är en uppfattning, som överallt gör sig gällande, vill jag citera några auktoritativa uttalanden från olika håll. I de finska kvinnornas utlåtande över den finska lagberedningens förslag läses bland annat följande: "Vi tro att mycket bleve vunnet, om det i lagen uttryckligen utsades, att den av makarna, som ägnar sin huvudsakliga verksamhet åt hemmets och barnens vård, äger rätt till skälig andel av samboets, eventuellt den andre makens inkomst, med full dispositionsrätt däröver för bestridande av utgifterna härför samt för sina egna behov".

Vid Nordiska kvinnoosaksmötet i Köpenhamn 1914 yttrade en framstående norsk kvinna, höjesteretsadvokaten fröken Elise Sem: "Hvor f. ex. begge egtefæller arbeider haardt, men alene mandens arbeide bringer kontanter, der er det litet rimelig, at mandens hele fortjeneste og alt hvad han derfor indkjøper, skal være mandens særeie, mens hustruen, alt vad hun arbeider, ikke engang faar nogen andel i de til det fælles hjem anskaffede eiendele. . . . Men der bør kunne findes en ordning, hvorved den ene ægtefælle i saadanne tilfælde faar ret til att raade over en del af den anden egtefælles indtægter".

En framstående dansk kvinna, fru Astrid Stampe Feddersen, yttrade vid samma tillfälle: "Ved at føre hushold-

ningen, sætte børnene i verden og opfostre dem, nedlægger hustruen dog i det fælles hjem et så stort arbejde, at det rigelig opvejer mandens arbejde for at skaffe føden og burde give hende medrådighed over mandens arbejdsfortjæeneste“.

Och en framstående svensk kvinna, fru Anna Wicksell, yttrade: Vi måste bort ifrån den föreställningen, att då hustrun ej har självständigt avlönat förvärv, så är det mannen, som ensam underhåller familjen. Lagen måste uttryckligen fastslå, att hennes arbete för familjen är av alldeles samma valör som hans, och den bör ytterligare ge henne en rätt att av honom utkräva icke endast hushållspengar och medel till barnens kläder utan jämväl en rimlig summa till sina enskilda utgifter“.

Dessa fyra av mig citerade yttranden understryka ju alla rätten för hustrun till en del av hemmets inkomster. Så långt tyckas alla vara ense. Det är när det gäller storleken av denna del och formen för hennes rätt till den, som åsikterna gå isär.

Somliga anse, att frågan löses bäst på det sättet, att om hustrun ej har egen inkomst utan hon fullgör sin underhållsskyldighet gentemot hemmet genom att ägna detta hela sitt arbete, hon då har rätt att av mannens inkomst för sin personliga del och till full rådighet erhålla minst 5% av denna inkomst eller så mycket som makarna komma överens om. Denna form har emellertid väckt opposition bland än hel del kvinnor. Vilket namn man än ger denna lilla procent, vad man än sveper in den i för skyddande förklädnad, så kommer den

ändå i den allmänna uppfattningen att få sken av ett slags lön från mannens sida gentemot hustrun. Och som löntagare gentemot löngivare är det knappast önskligt att hustrun skall stå till mannen. Den gängse uppfattningen av kvinnan samt hela hennes ställning i äktenskapet skulle icke, om jag så får säga, tåla vid den påfrestning, som en dylik form kanhända skulle ge upphov till. En lag har ju icke sin minsta betydelse därigenom, att den så småningom påverkar seden och den allmänna uppfattningen. Man kan vara övertygad om att en lagbestämmelse i den här berörda riktningen åtminstone icke till det bättre skulle påverka uppfattningen om hustruns ställning.

Jag vill härmed göra mig till tolk för de kvinnor, som önska en helt annan lösning av frågan. Vi gå ut ifrån att i äktenskapets natur ligger, ideellt taget, att hustrun bör vara fullt jämställd med, fullt jämbördig med mannen, och i konsekvens härmed kunna vi icke tänka oss någon annan fördelning av hemmets inkomster än att vardera maken skall ha laglig rätt till hälften var.

Vi komma ju härvidlag icke med några nya principer. Vi stödja oss ju i stället på den princip, som bär upp huvudregeln i gällande svensk rätt om makars egendomsförhållanden. “När man och hustru äro sammanvigde, då äger vardera giftorätt i boet. Man och hustru hava giftorätt till hälften vardera i all boets lösa egendom samt i den fasta egendom, som under äktenskapet förvärfvas“.

Skillnaden mellan det nuvarande systemet och det av oss förordade är ju

den, att under nuvarande förhållanden hustruns äganderätt under äktenskapets bestånd är helt och hållet vilande. Vi önska i motsats härtill, att hustruns andelsrätt även under bestående äktenskap skall bli en realitet, att giftorätten skall bli effektiv. Reformens huvudsyfte bör alltså bli att ge praktisk innebörd åt den rättvisa, som giftorätten i fråga om inkomst under äktenskapet äger.

Systemets huvudgrundsatser äro två: all inkomst, som under äktenskapet förvärfvas, tillfaller båda makarna med hälften var, oavsett genom vilkens arbete inkomsten intjänats eller av vilkens kapital densamma fallit;

makarna äro skyldiga att i lika och samma mån bidra till hemmets gemensamma utgifter.

Med dessa principer till grund har som bekant ett förslag utformats av advokaten baron Georg Stjernstedt. Det är naturligtvis icke detta förslags detaljer, det är förslagets huvudgrundsatser vi hålla på, därför att vi anse dem rättvisa och därför att de tillgodose behovet av ekonomisk jämställdhet mellan man och hustru.

Gentemot de invändningar, som under hand framkommit mot de principer jag hänvisat till, vill jag göra ett par bemötanden.

Vad som stöter de flesta är ju tanken på att den ena maken skall äga rätt över en del av den andra makens arbetsförtjänst. Men skulle man inskränka vardera makens rådighet över sin giftorättsandel till att gälla blott den del av det gemensamma boet, som icke utgöres av arbetsförtjänst, skulle detta

medföra att hustrun i regel — d. v. s. i alla de äktenskap, där praktiskt taget ingen annan gemensam egendom finnes än arbetsförtjänst — icke skulle komma att äga rådighet över någon som helst del av makarnas gemensamma egendom.

Det invändes vidare: Vi ha förut lyckats komma därhän, att hustrun fått rätt till sin egen arbetsförtjänst. Detta få vi icke åter släppa. Ja, men här blir dock förhållandet icke riktigt detsamma. Förut hade mannen ensam rätt över både sin och hustruns arbetsförtjänst, utan ens så mycket som redovisningskyldighet gentemot hustrun. Vad vi nu begära är att få hemmets inkomster betraktade som en enhet, uppdelad i två hälfter. Man och hustru skola ha samma rätt till var sin hälft av dessa hemmets inkomster, liksom man och hustru skola ha samma plikt till hälften var av hemmets utgifter. Men, säger man, kan det då inte hända, att hustrun endast utfår sin hälft och att hon ensam med den får bestrida hemmets alla utgifter? Ja, men redan nu är det ju så i de allra flesta fall, att mannen med sin arbetsförtjänst bestrider alla hemmets utgifter. Och hur den blivande lagen än kommer att utformas, så måste den ju stipulera, att denna mannens underhållsskyldighet gentemot hemmet skall fortvara. Är det då möjligt för lagen att sätta makt bakom sitt ord i det ena fallet, så bör det också finnas möjlighet för lagen att sätta makt bakom ordet i det andra fallet. Realiter blir ju förhållandet i alla fall det samma.

Så kommer man ibland med de försumliga familjeförsörjarna. Om, säger man, mannen nekar att arbeta, skall

då hustrun med sin arbetsförtjänst både bestrida hemmets utgifter, sköta hemmet samt dessutom ge mannen hälften av sin förtjänst? Nej, det är visst icke meningen. Man bör väl ha anledning att hoppas, att dels de skyddsåtgärder vi redan erhållit genom den nya alkoholistlagen och dels de vi hoppas erhålla genom de nya fattigvårdslagarna skola förhjälpa oss till att få bukt med det onda, som heter försumliga familjeförsörjare. Dessutom bör naturligtvis lagen kompletteras med bestämmelser om att den av makarna, vare sig det ärmannen eller hustrun, som så handhar sin rätt över sin del av hemmets inkomster, att detta blir till uppenbar skada och förfång för familjen, att han eller hon i sådant fall skall kunna fråntagas sin rätt eller sättas under förmyndare. Är det däremot på grund av sjukdom, som endera maken hindras att fullgörasina skyldigheter mot hemmet, då synes det mig ej mer än rätt och billigt, att hustrun gentemot mannen i händelse av hans sjukdom har samma plikter som mannen gentemot hustrun i händelse av hennes sjukdom.

Naturligtvis skulle det mest stämma överens med den äktenskapets idé, som ligger i orden "de tu äro ett", att makarnas jämställdhet tog sig uttryck i gemensam äganderätt med samförvaltning. Det lär ju emellertid visa sig mest praktiskt att välja det rena boskillnadssystemet. Huvudsyftet bör alltså bli att förena boskillnadssystemet med det rättvisa innehåll, som giftorätten ger. Svårigheterna för makar att komma överens om utgiftsfördelningen bör ej bli större än vad de nu äro för vilka som helst

personer, som ha gemensamt hushåll. De bli naturligtvis tvungna att i samråd uppgöra en utgiftsplan för exempelvis varje år, men detta kan ju endast bli till gagn för vederbörande. Jag ber för övrigt få erinra om, att så här går det i själva verket redan till i sådana välordnade och lyckliga familjer, där de båda makarna anse varandra fullt jämställda och där de ha respekt för varandras självständighetsbehov.

Det är ur två synpunkter vi anse det föreslagna systemet vara av betydelse: dels ur praktisk, dels ur rent psykologisk synpunkt. Till det rent praktiska räknar jag i främsta rummet, att hustrun hädanefter skulle äga full vetenskap om hemmets ekonomi. Det nuvarande osäkerhetstillståndet skulle efterträdas av säkerhet ifråga om vad hon skulle få till bestridande av hushållets och egna utgifter och när hon skulle få det. Hon skulle också få möjlighet i mån tillgångarna det medgåvo att planera för familjens framtid och att själv sörja för sådana eventualiteter som t. ex. äktenskapets upplösning genom mannens frånfälle, genom skilsmässa eller genom att hon kunde bli övergiven. Ålderdoms- och sjukförsäkring skulle för hustruns vidkommande läggas i hennes egna händer och bindas vid hennes egen person. Till det psykologiska räknar jag den stora betydelse det har, att en hustru känner sig fullt jämställd med sin man, och den ännu större betydelse det har, att mannen vänjer sig vid att känna sig jämställd med sin hustru. Med ekonomisk självständighet bör följa ekonomiskt ansvar. Det är icke otroligt,

att en reform i denna riktning skulle komma att höja kvinnornas känsla av respekt för hemmets inkomster och deras känsla av ansvar inför hemmets utgifter.

Kommer den blivande lagen att uppställa flera med varandra likvärdiga system, mellan vilka det blir möjligt för makar att välja, då vore det önskligt, att det här förordade systemet bleve ett av dessa. Kommer lagen däremot att uppställa endast ett huvudsystem, då borde det åtminstone genom ett slags äktenskapsförord möjliggöras för de makar som så vilja att tillämpa det.

Vi äro naturligtvis icke i stånd att ingå i svaromål på alla de juridiska invändningar, som kunna framställas mot det föreslagna systemet, och vi äro heller icke kompetenta att kunna bedöma de rent juridiska skäl, som kunna uppställas mot detsamma. Men så mycket anse vi oss dock i egenskap av lek-män kunna våga säga, att är principen riktig och rättvis och förefinnes behov för dess tillgodoseende, då bör den också kunna genomföras. Vi ha svårt att tro på de oöverbinnerliga, lag-tekniska svårigheter, som skulle lägga hinder i vägen för dess genomförande.

För övrigt — äro vi på orätt väg, skulle nu detta system vara av ondo, så kan dock den skada det i så fall åstadkommer endast bli ringa. Det skulle ju endast komma att skada dem, som valt det, och visade det sig olämpligt, skulle det helt visst komma att av sig självt försvinna. Inträffar däremot motsatsen, visar det sig lämpligt, då kan det endast vara till fördel, att det i praktiken fått visa denna sin lämplighet.

Denna fråga är icke av enbart juridisk innebörd. Dess betydelse ligger mycket djupare än så. Det kan nämligen icke förnekas, att få frågor äro så viktiga för kvinnorna, för hela deras ställning, för hela uppfattningen av dem, som just frågan om hustruns ekonomiska ställning i äktenskapet. Kravet på hustruns ekonomiskt-rättsliga jämställdhet med mannen är därför ett mycket viktigt led i strävandena för en allmän förbättring av kvinnornas ställning.

Tillgodoseendet av hustruns självständighetskrav skulle för övrigt helt säkert icke endast bli till godo för henne själv utan också för hela familjen.

KARIN FJÄLLBÄCK-HOLMGREN.

”Så långt som kvinnor minns tillbaka...”

Jane Addams: The long road of woman's memory.

När Jane Addams under en resa i Egypten gång på gång får upp för sin erinran gamla barndomsminnen, som röra föreställningen om döden, går det på nytt upp för henne, huru hela mänskligheten i svunnen och ny tid är ett, huru intet altare, där fromma själar dyrkat, ingen myt, som tröstat och förklarat, intet orakel, som man i ångest vädjat till, kan vara utan be-

tydelse för oss efterlevande — en viss-
het, som hon kallar "denna generations
dyrbaraste besittning".

Hon ger en underbar praktisk illu-
stration till sin visshet i den djupa och
kärleksfulla blick, varmed hon upp-
täcker det mänsklighetsstora hos skaror
av gamla utsläpade kvinnor, som under
sex veckors tid formligen belägrade
Hull House Settlement för att få se ett
mytiskt — "djävulsbarn". Med fin hu-
mor sätter hon oss in i den situation,
som utgör undersökningens utgångs-
punkt, den dag då tre italienska kvinnor
under upprörda känslor komma in-
rusande i Hull House och begära en
förevisning av "the devil baby", om
vars tillvaro husets egna invånare dit-
tills varit i djupaste okunnighet. Inga nega-
tioner i världen kunde övertyga kvinnorna
om detta väsens icke-vara; ty själva
visste de precis på pricken, hur vid-
undret såg ut med sina tveklövar och
öronspetsar, sin svansstump etc. Under
de följande veckorna, då telefoner och
arbetskrafter inom Hull House till den
grad togos i beslag av ifrågavarande
"djävlabarn", att det vanliga, regel-
bundna arbetet fick stå tillbaka, hade
man rikliga tillfällen att om och om
igen höra dess tillkomsthistoria, som
egentligen följde två stora huvudtradi-
tioner, en italiensk och en judisk. Enligt
den förra hade en from italienska
blivit gift med en vantrogen, som rev
ner hennes helgonbild från väggen, med
försäkran, att han hellre ville hafan i huset
än sådant; efter detta hade djävul-
en tagit boning i det väntade barnet,
som omedelbart efter födelsen sprang
runt bordet och läxade upp sin fader,

som under bävan förde det i väg till
Hull House. Enligt den judiska ver-
sionen hade paret haft sex döttrar, och
i väntan på n:r 7 hade fadren för-
klarat, att han hellre ville se den onde
än en dotter till; varpå historien fort-
satte alldeles som den föregående. —
Med undantag av några detaljer om
en röd bil och en cigarr, som "the
devil baby" ryckt ur fadrens mun,
kunde historien vara årtusendegammal.
Det sällsammaste med den var den
förunderliga dragningskraft och stimulus
den innehar för de gamla av barns-
börder och släpgöra nästan slutlevade
kvinnorna. Utslitna, förvärkta, avlägset
boende varelser lånade sig till en spår-
vagnsbiljett för att uppleva denna till-
dragelse före sin död. Vid sängen för
alltid fängslade åldringar krävde av
samma anledning ett besök av "henne-
själv" från Hull House. "Hon själv"
kunde stundtals nästan beklaga sin o-
förmåga att bejaka en föreställning, som
kunnat sätta liv i så många förslöade,
förslitna ansikten, ja, som på ett för-
underligt sätt löste tungornas band och
gav uttrycksmakt åt så många oarti-
kulerade, under långa år tyst lagrade
tankar och minnen.

Dessa gamla kvinnor tycktes genom
den vidunderliga historien uppleva någon
sorts besynnerlig triumf, någon slags
äntligen skipad rättvisa. Orediga och
förvirrade sammantrassla sig deras
motivtrådar, om det gäller att förklara
detta "djävlabarns" livsstegrande be-
tydelse för deras enformiga, utsinade
tillvaro. Där komma mödrar till idioter,
till brottslingar, till prostituerade, möd-
rar, som nästan alltid ha något absolut för-

svar för dessa vanlottade och urspårade; mödrar, för vilka det dunkelt dagas, att en man, en far liksom äntligen fått stå till svars också han för tillkomsten av sådana illa födda missfoster. Ingen idealisering beslöjar den brutalitet och fasa, som deras levnadsminnen rymma. "Mitt ansikte har haft det här konstiga vecket i sextio år nu, det kom efter den natten, när jag såg hur far skar ihjäl mor med sin kniv". — "Ja, jag har haft fjorton barn, men bara två blev vuxna, och de dödades vid samma explosion. Jag vet inte säkert om det var de rätta liken vi fick hem". — "Den där föddes för tidigt, för han sparkade mig i magen". — — Allt sådant berättas utan bitterhet som den naturligaste sak i världen, med ett slags bister och omedveten höghet. En suck efter döden kan bryta fram som efter en ljus utsiktspunkt eller bara efter ro. Något direkt klander faller egentligen ej över vare sig människor eller förhållanden, ännu mindre — hos dessa gamla — något ord om sociala orättvisor eller dylikt. I berättelserna om pliktförgätna söner kommer ofta in något av den stora "tragiska illusionen". Efter en tröstlös historia om en avkomling, som ej uttjänat sitt fängelsestraff, tillägger den gamla modren: "Ack, han var så vacker, och ett sådant sätt han hade! En vinter, när jag hade skurning i en affär och aldrig kunde komma hem förr än tolv på natten, brukade minsann Joe låsa upp för mig så behändigt, som om jag inte alls hade väckt honom ur hans goda sömn!" Hon var så till triumf omedveten om något som hälst konstigt i att en

vuxen son låg i sängen, medan det var modren, som förtjänade födan till båda; någon älskad hjälte, som stygga människor satt i fängelse, var det som gummans erinringsart drog fram för lyssnaren.

"Djävlabarnet" kom alla dessa själar att vandra tillbaka på långa, långa minnesvägar; historien tycktes för dem kondensera den mystiska visdom, som lagrar sig genom otaliga, oövertänkta erfarenheter. Efter en slags obestämd förnimmelse av något, som väl inte varit riktigt som det skulle, hade myten verkat som bekräftelse på en kanske lika oartikulerad övertygelse om att det måste finnas någon slags rättvisa i universum.

För Jane Addams' inblick blev djävlabarns-episoden något mycket mera än ett kuriosum i nutidens Chicago; den uppenbarade för henne något om kvinnomedvetandets ännu skumma gryningsdager, om alla de minnesavlagringar, på vars yta en blek stråle låter skönja en första livsrörelse, en tankedallring, som vann sitt förlösande uttryck i denna sällsamt modernt lokaliserade mytbildning.

Men Jane Addams stannar ej vid detta stycke urtid i "The long road of woman's memory". Hon ser längre fram. Hon förnimmer hur familjekvinnans avsky mot alla de där kvinnorna utanför familjerna, som i sina garn fånga deras män och söner, brottas med modersinstinkten för att också de av dessa varelser födda barnen kräva livsskydd, kärlek och omsorg, den karakteristiska modersinstinkt som vet, att det sämst rustade barnet behöver

mest av allt detta — en instinkt, som slutligen också upptäcker människan i den avskydda, i "förlederskan". Till de urgamla erinringsmassorna sälla sig nya erfarenhetsavlagringar. Vid sidan om mycket barnafödande och mycket släp i hemmet reser sig nu uthärdanden och umbäranden av annat slag, sådana som t. ex. fabriksarbeterskor underkastat sig vid en viss långvarig, till slut effektiv strejk. Ingen beröring av feberheta barnakinder eller åsyn av ens egnas hungriga barnamunnar gåvo där en personlig stimulus att härda ut, att själv svälta om så vore till det sista; i stället kom något av opersonlig, saklig art, något av dessa, för många själsdödande, tings makt att trots allt utlösa ett nytt slags mänsklighet, en ny sammanslutnings makt, som i sin ordning kan bli kanal för de moraliska, dynamiska kvinnokrafter, vilka vid fabriksarbetet i och för sig självt så ofta blevo behovslöst bortslösade. "Att här behärska ursprungliga impulser, så att de omformas till samhälleligt gagn, att tjäna det mesta möjliga genom erinringsmassor, hopsparda av speciella kvinnoerfarenheter — detta bör kunna frigöra hittills obrukade krafter och resultera i ett märkligt tillskott till den mänskliga kulturen".

Vid belysningen av dessa kämpande, vaknande erinringsmassor, konventionella, aktuella och instinktiva, glömmet Jane Addams naturligtvis ej den speciella kvinnokonflikten inför kriget. Under samtal med de krigförande ländernas kvinnor — hon nämner särskilt en, som varmt ägnat sig åt "Mutterschutz" — klarlägges en sällsam, ofta omedveten

kamp i deras inre. Ty icke bestrida väl många det sublimes och stora i att fäderneslandet får ensamrätten till deras barn för krig och försvar, deras ord bekräfta och åter bekräfta denna fosterlandets suveränitet. Men ofrånkomligt uppstiger om och om igen ur väsendets djup den instinktiva vissheten, att de födde sina söner för att deras liv skulle vårdas och skyddas och varda till gagn och till nytt liv, icke för att dödas och döda. Denna alltjämt aktualiserade instinkt kan varda ett rop till kvinnorna att oberoende av arméernas segrar och nederlag resa sig upp till vård om släktets liv och ställa en utmaning mot den obeveklige fienden till deras årtusendegamla modersgärning.

Och därmed har Jane Addams' "long road of woman's memory" nått in i det brännande nu, där vi alla stå frågande, bidande, längtande.

EMILIA FOGELKLOU.

Kringblick.

Den nya kunskapen. Händelser av epokgörande betydelse i folkens inrepolitiska liv kunna för närvarande passera ganska obemärkta. Helvetesbullret och bombblixtarna från krigsskådeplatserna göra mänskorna bra nog döva och blinda för tilldragelser, som sakna den våldsamt nervafficerande iscensättning krigsteatern presterar även om de annars i och för sig äro av nog så omvälvande art.

Så har det kunnat hända, att engelska nationen i dessa dagar varit med om något, som till sina konsekvenser griper in i själva imperiets innersta organisation, utan att detta varit föremål för mera ingående uppmärksamhet: den nya regeringens beslut att ofördröjligen låta en inbjudan utgå till kolonierna att skicka representanter till en Imperial Conference.

Beslutet är av ny och oerhörd räckvidd. Även om denna konferens mera direkt avser att behandla särskilda frågor — uppkomna genom kriget och i samma mån berörande kolonierna som moderlandet på grund av de förras beslutssamma och offervilliga deltagande i kriget —, har därmed givits prejudikat på ett samarbete mellan koloniernas representationer och den brittiska regeringen och det brittiska parlamentet, som faktiskt hittills varit uteslutet — trots ett till namnet existerande Imperial Parliament. Den blivande konferensen är en utväg tillkommen just i brist av det verkliga, stora statsparlament, vars tillskapande nu, påskyndat av de sista årens händelser, synes vara blott en tidsfråga och vars ändamål blir ett fastare sammanbindande av moderlandet och de utomeuropeiska besittningarna, ett fredsslut mellan oavhängighetsprincipen och ett enat, självstyrande rikes.

Men det är inte det brittiska imperiets eventuella nyorganisation, som här skall göras till föremål för betraktelser. Det är endast en särskild sida härav, som genom det nu tagna steget uppkallar vårt livliga intresse, såväl som det i högsta grad berör de engelska kvinnorna. Australiens, Nya Zeelands, Tasmaniens samt fyra kanadeniska staters kvinnor komma att genom den inkallade konferensen ha sin röst med icke endast i sina egna respektive länders affärer utan i rikets i dess helhet, i vad England besluter. Under det att Storbritanniens kvinnor stå utanför! Under det att de icke ha något att säga i frågor

som beröra det kritiska läge, som även landets ledande män måst förklara är för sin lyckliga avveckling i lika mån beroende av de engelska kvinnornas nu villigt givna offer som av männens krigsprestationer.

Lord Claud Hamilton har också till en deputation av rösträttskvinnor, som för några veckor sedan uppvaktade honom för att betona det oerhörda i detta sakläge, uttalat sin mening att om för framtiden kolonierna tillerkännas medbestämmanderätt i rikets angelägenheter, ha de engelska kvinnorna även rätt att begära detta. Men — "den dagen, den sorgen", lär han ha tillagt! — Dock, även detta kände han sig befogad tillägga, att när den dagen kommer, torde en god del av motståndet mot den kvinnliga rösträtten vara undergrävt.

The Common Cause anmärker med anledning av detta sista yttrande, att i själva verket har motståndet underminerats i alla riktningar och det håller på att sjunka tillsammans under verklighetens fasta tag. England har i dessa två sista prövningens år kommit till en uppenbarelse av vad som verkligen menas med „befolkningen“, en ny kunskap om att staten har att lita till kvinnornas styrka och krafter i lika mån som till männens, och härmed kommer också att följa bortso pandet av alla invändningar och varje motstånd mot kvinnornas statsborgerliga rättigheter.

Vi kunna endast önska, att icke alla nationer skola behöva det elds- och blodsdop, som säges ha öppnat Englands ögon för den "nya kunskapen".

Ett viktigt fält för reformer.

Utlänningar, som varit i Sverge, tala utan undantag om den utmärkta rikliga maten i vårt land. I sammanhang därmed nämna de även den obeskriverliga gästfriheten och mycket annat gott, som imponerat på dem: den präktiga folktypen, landets skönhet o. s. v. När de hunnit över den första oundvik-

liga satsen, drar man en suck av lättnad och hör gärna på. Och dock säger man sig, att folktypen försämras med tiden genom "kulturens" inverkan, gästfriheten avtar, landets skönhet minskas genom industriens och turistlivets ökade inflytande — det enda som alltjämt blir präktigare är maten!

En av våra bästa män har sagt: "De mest hotande farorna äro ej smärtan, lidandet, allvaret, utan bristen på allvar och helhet, vekligheten, välmågan". Och därtill är något av det sorgligaste med den svenska välmågan, som bl. a. yttrar sig i den goda maten, det, att den ej ens står på säker ekonomisk grund. I privatlivet förekommer det allt för ofta, att man lever över sina tillgångar.

Sedan krigsutbrottet hade jag ej varit i Sverge, men man hörde ju också hit, att dyrtid och svårigheter av alla slag rådde där hemma. Med tanken på vad det tyska folket lärt och hur det vuxit under nödens tider, sade man sig, att kanske denna bittra medicin skulle mera gagna än skada. Vem har ej känt sin rygg rakna vid citatet: "Det folk som äter bark och dricker vatten kan ej fanen själv betvinga!" Ja, vad var det för ett folk den tiden! Visst anse många, att just för att släktet är sämre, slappare och blodfattigare nu än då, måste det gödas och leva präktigt för att klara sitt mycket lättare arbete. Och dock är det i så oändligt många fall den otjänliga och fina maten, som undergräver nationens hälsa. Ingenstädes ätes så som i Sverge, men man vill väl ej påstå, att svenskarna arbeta mera än något annat folk på jorden?

Då jag före jul besökte mitt hemland, fanns där föga att se av dyrtid. Varje vinter, och en krigsvinter mera än någonsin, medför oändlig nöd för de fattiga, men det är en sak, som har sitt särskilda kapitel. Men även den stora massan av folket, de mera eller mindre burgna, hade, som man överallt fick höra, att på samma lön som förr reda

sig med fördubblade priser! Visst är det säkert att i de flesta hem inskränningar göras. Och i förhållande till de påtvungna uppoffringarna klagas det flitigt över alla svårigheter. Men i det stora hela kan ju inte svensken spara, ej ens av tvång; dock en värre sak är om han ej vill. Kvinnorna äro ej så intresserade av mat som männen — de ha merendels alltför mycken oro och möda med den för att ej vara glada över ett tillfälle att få leva enklare —, men av ångest för sin herre och man eller av fåfänga över "husets ära" måste de göra sitt bästa för att familjen skall leva så gott som möjligt. Så hörde jag en ung lärarefru, som sade: "Vi kan inte leva på vår lön i dessa tider — vi måste göra skulder". Då jag hörde lönen och priserna menade jag det ginge väl utmärkt — men man fick ju leva på enkel kost t. ex. o. s. v., — "men sådan mat äter inte min man!" utbrast den unga frun.

Häri ligger det, som likt en kräftska kommer att fördärva vårt land. Hällre god mat med skulder än tarvlig mat utan! Vem känner ej oändligt många familjer som leva så? — Det börjar med att barnen vänjas vid stora behov. Sen kommer studietiden, då en mycket stor procent lever på skuld och då så många menar, att då han ändå har skuldbördan sedan, kan han nu unna sig att leva litet flott. Den ena dyrbara vanan drar den andra med sig, och när man kommer ut i livet så har man utom skulderna stora behov och kan ej leva enkelt. En tysk fru, som gift sig med en svensk, klagade nyligen däröver, att han ej tyckte något av det

hon kunde bjuda honom nu i krigstider vore "riktig mat". "Jag kunde haft det så bra om han varit så förnöjsam som våra tyska män", sade hon. — Jag tror ej att många hustrur äro i stånd att häri öva inflytande på sina män — de kunna oftast lika litet reformeras som kvinnor, vilka vilja "klä sig". Mången ser och förstår ej håller, att man kan leva enklare, sundare och billigare, utan att det behöver smaka stort sämre. I Tyskland ha vi lärt oändligt mycket under krigsåren, och jag tror att i många fall lever man bättre nu med mindre medel än för ett år sedan, därför att man lärt bättre umgås med det lilla man har.

Det ställe, där kvinnorna böra ta itu med all kraft för att hjälpa vårt folk framåt, är i barnkammaren. Om välviliga mödrar visste vilken tacksamhet de ha att vänta av sina barn, om de skicka dem ut i världen med små behov, skulle de genast gripa sig verket an. Visserligen anse en del människor det för en stor synd, om far och mor sitta vid samma bord som barnen och äta bättre mat än de, men jag vet exempel på familjer, där barnen blivit så uppfostrade, utan att ett ögonblick komma på den tanken att det vore något särskilt. "De stora" ha i allt en särställning, så också här. Om det är föräldrarna alltför motbjudande, hindrar ju ingenting att de äta som barnen. Det hela förutsätter ju, att man vill barnens väl, även om det kostar en något.

Nu komma brödkorten säkerligen att vålla många svårigheter, och de flesta finna vid första försöket, att de ej räcka för husets behov. De lära bli lika som de tyska, och vi ha rett oss med dem

nu i två år utan att ha tillgång på en del saker, som man ännu får i Sverge, t. ex. mjöl (havre), gryn, mjölk, fett och ägg. Ej ens i fredstider ätes här bröd till middagen, utom på hoteller. Detta måste säkert undvikas även i Sverge, och man får i stället äta mera potatis. Har man oinskränkt tillgång på potatis, kan man alltid reda sig; nu då vi ej ha det, lära vi oss att finna en utmärkt ersättning i kålrötter. För att spara brödet är det allrabästa att införa den gammalsvenska seden med "vattvälling" och "vattgröt", har man mjölk, så mycket bättre. Man räknar ut den portion bröd, som varje person får om dagen, och förresten ätes välling och gröt, av barnen i synnerhet, som behöva riklig kost. Till vällingen ätes brödet torrt eller med litet marmelad eller honung, till gröten om kvällarna litet flott på brödet, om smöret är dyrt. I en stor barnskara skall modern snart märka, att detta är en god besparing, och att det är nyttigare för barnen än "finare" saker är säkert. Ha de i början ej aptit, så låt dem vara dubbelt ute i friska luften.

Det är sant, Sverge lever ej i krig, och mången kanske finner detta vara krigskost — här finna vi sådan mat furstlig. Och fråga våra störste och mest dugande män och kvinnor i staten (som ej äro för unga) hur de levde i sin barndom. Man skall finna att de blivit dugande av annat än yppig mat. — Om de barn, som ej äta vad man ger dem för mat, är här ej tal — de äro redan fördärvade av sina föräldrar och ha i följd härav att bära tusen svårigheter, då de komma ut i livet. Natur-

ligtvis finnas klena barn, som behöva särskild kost, men även i sådana fall bör frisk luft försökas, som lika viktigt läkemedel bredvid sjukkosten. En sak, som vi också lärt under kriget, är hur gärna barn försaka sitt goda, för att behövande skola ha gott därav. Barn äro ädlare än gamla människor, och i

tider, då stor nöd råder bland landets fattiga, må man införa sina förenklingsreformer och ge barnen tillfälle att för vinsten hjälpa nöden någonstädes, och man skall förundras och glädjas över deras offervillighet.

Berlin-Steglitz 1917.

GULLI MALMSTRÖM-OHMANN.

Sveriges kyrkor i konsthistorisk belysning.

Äter äga vi lyckan att få lägga ett nytt häfte av det av Curman och Roosval utgivna, monumentala verket Sveriges kyrkor till dem, som tidigare utkommit. Och det vill synas, som skulle hädanefter häfte följa på häfte något tätare än som förut varit fallet. Den konsthistoriska forskningen i Sverige är icke gammal, och när man besinnar hur oplöjt det fält var, som de första "kyrkoundersökarna" gingo att odla, så häpnar man över vad de få åren givit av insikt, metod och arbetsresultat.

År 1908 började docenten Roosval sina färder tillsammans med sina elever vid Uppsala universitet. På cykel togs vägen över Upplandsslätten, och kyrka efter kyrka tvangs att lyfta litet på det hemlighetsfulla dunkel, som omsvept hennes tidiga öden. Från de första, mera trevande undersökningsförsöken drevs dock snart tack vare ledarens storartade kombinationsförmåga och energi samt de unga medarbetarnas intresse undersökningstekniken upp till verklig virtuositet. Allt hade man fått

söka sig fram till, ända från terminologien till det vanskliga daterings-spörsmålet. Undersökning och beskrivning börjande med kyrkogårdens mur omfattar allt till det minsta inventarium. På vindarna, lyckligt orörda av restaureringarnas omilda hand, finner den invigde svaret på mången gåta. Här förråda skarvar i murarna en tillbyggnad av kyrkan, putsen synlig från exempelvis sakristians vind på långhusetets mur låter förstå, att sakristian tillkommit i senare tid — icke gjorde man sig besvär att stryka puts på vindväggarna, den putsade muren har alltså en gång varit synlig utifrån —, det olika sättet, på vilket teglet ligger i förband, ger vissa tidsgränser för dateringen o. s. v.

Kompletterade med arkivstudier ge dessa undersökningar oss en nog så fullig bild av våra kyrkor och de skatter de äga och själva utgöra. Man skulle bara önskat att förståelsen för de värden vi här ha att vårda funnits i alla tider. Det förefaller nästan som hade knappast

någon tid varit mera blottad på denna förståelse än den närmast före vår egen. Med orätt har man ofta beskyllt reformationens män för bigotteri och vild framfart i de gamla kyrkorna. En och annan svärmare fanns väl, och staten beslagtog ju somligt, men där lämnades mycket orört. Stormaktstiden ägnade med stolthet sin omsorg åt de gamla minnena, om också dess vetenskapliga bearbetningsmetod var en annan än vår. Även nyromantikerna och framförallt göterna ville på fornminnesvårdens område skapa en renässans, men med 1800-talets mitt kommo de hänsynslösa restaureringarnas tid, må vara också detta framsprunget ur ett behov att bättra och "försköna". Då blevo de gamla slutna bänkarna för trånga och obekväma, de vackra medeltida altarskåpen dugde ej längre. Då ville man framförallt få in så mycket som möjligt av det kalla ljuset, och man utvidgade gamla fönster och tog upp nya var det föll sig, sak samma om arkitektur och ljusverkan för alltid förstördes. Varje generation har givetvis haft något i den vägen på sitt samvete. Åt oss blev det givet att rädda spillrorna. Må vi icke låta något förfaras! År 1912 kom första häftet av Sveriges kyrkor, Erlinghundra härad i Upland. Upsala-konsthistorikerna hade till medhjälpare fått professor S. Curman, den pietetsfulle experten på kyrkorestaureringens område, och ett antal av hans elever bland Konstakademiens arkitekter. Även konsthistorikerna vid Stockholms högskola ha efter docenten Roosvals förflyttning till huvudstaden deltagit i dylikt arbete.

Till den första lilla kärntruppen av

medarbetare i Sveriges kyrkor hör Gerda Boëthius förf. till det nu föreliggande häftet, *Kyrkor i Leksands och Gagnefs tingslag*, utgivet på Norstedt & Söners förlag. Redan i somras påpekades i Herthas spalter, hurusom fröken Gerda Boëthius är Sveriges första kvinnliga licentiat i konsthistoria. Hon har också vetat att tillskansa sig en plats som en av våra duktigaste yngre konsthistoriker. Framförallt är det den medeltida svenska konsten hon givit sitt intresse. Det bådär alltså gott för bearbetningen av Dalakyrkornas material, att licentiaten Boëthius åtagit sig inventariseringsarbetet för hela landskapet. Beskrivningen på Dalarnas kyrkor kommer att upptaga elva häften om 8 å 10 tryckark vardera. I detta häfte behandlas kyrkan i Leksand med kapellet i Djura, kyrkorna i Siljansnäs, Åhl, Bjursås och Gagnef med Mockfjärds kapell.

Det är en glädje att bläddra i boken. Då det dröjer så pass lång tid innan varje band blir färdigt, skulle man dock ha kunnat önska sig en innehållsförteckning på alla i häftet behandlade kyrkor. Uppställningen för varje kyrka är den klaraste, man vet redan från första stund, var man där har att finna varje sak. Beskrivningarna äro så korta, som de med naturnödvändighet måste vara i ett dylikt arbete, men verka ändå ej abrupta. Och citaten ur gamla inventarier, kyrkostämmoprotokoll m. m. äro väl valda och upplivande att få med i oförfalskad form och stavning. Konklusionerna slutligen äro slående och övertygande. En blick på de digra källförteckningarna visar den noggrannhet

med vilken forskningen bedrivits även i bibliotek och arkiv, där mången intressant detaljuppgift står att finna.

Som exempel må här andragas ett och annat från den väl mest allmänt kända av nämnda kyrkor, nämligen Leksands. Efter en kort beskrivning av kyrkans läge och kyrkogårdens inhägnad få vi diverse upplysningar omdennainhägna växlande utseende, så som de gamla inventarierna upplysa därom. Stapelns och kyrkbodens öden beskrivas, och vi få veta, att år 1628 fanns "kyrkioherberge 2 st. elakt på thet ena take", och att 1757 fanns ett benhus med inskrift:

Här kan du gamle män, bå fattige och rika,
Ej skilja från hvaran, här ä vi alla lika.

Så kommer ordningen till själva kyrkobyggnaden, dess nuvarande utseende och material. Sedan klarlägges vad som i olika byggnadsskeden tillkommit, och den äldsta kyrkan får sin datering. Till 1200-talets senare hälft återgår den ursprungliga kyrkan, som då var endast en avlångfyrkantig gråstensbyggnad med ut- och invändigt vitrappade väggar och möjligen en sakristia i norr. Denna datering får förf. genom en jämförelse med Västerås domkyrkas äldsta del, vilken såsom varande stifts kyrkan utgjort förebild för många av Dalarnas medeltida kyrkor. Denna dateras till 1200-talets slut, men Leksands kyrka saknar bl. a. den för Västeråsgruppen utmärkande tegelorneringen. Det är alltså antagligt, att Leksand är tidigare än Västeråsinflytandet, mycket tidigare kan den däremot ej, av andra skäl,

vara t. ex. på grund av gavelröstenas gotiska form. Omkring 1400 tillfogas ett västtorn, ett århundrade senare slås valv, och ett vapenhus tillkommer i söder. 1627 bränner åskan torn och tak, och följande år bygges ett 139 alnar högt torn, senare på 1600-talet tillbygges kyrkan i söder och diverse utvidgningar göras. 1709 rives det gudlöst höga tornet och den karakteristiska "löken" kommer upp o. s. v.

Efter byggnadsbeskrivningen kommer så en detaljerad förteckning och beskrivning på inventarierna. Bl. a. berättas hur det gamla medeltida altarskåpet av Karl XI skänktes till Evertsbergs kapell i Älvdalen (där nu dörrarna äro uppsatta på corpus!), under det att den nuvarande altarprydnaden 1752 förfärdigats av en bildhuggare i Stockholm. Genom analogier med andra verk av samme mästare har det lyckats förf. att påvisa, att denne var Prechtslärjungen Olof Gerdman.

På samma samvetsgranna och instruktiva sätt behandlas de övriga kyrkorna. Ett noggrannare ingående på det rika materialet skulle dock föra mig för långt. Det sagda må vara nog som bevis på vad såväl fackmannen som den i allmänhet för fornminnes- och hembygdsvård intresserade kan finna i detta även med goda illustrationer rikt utrustade häfte.

Det är att hoppas, att Sveriges kyrkors inventariseringsarbete skall borttaga sista skymten av det barbari och den bristande omtanke, som låtit så mycket av oskattbart värde gå till spillo.

HANNA RYDH.

Notiser från bokvärlden.

Armfeltarne på Hunnerstad och deras närmaste. Historien om en släkt och en gård av *Ada Rydström*. Hugo Gebers förlag.

Detta är en bok av den sort, som i den gamla goda tiden brukade läsas högt vid kvällslampan, och den kommer säkerligen ännu att livligt senteras av det slags folk, som intresserar sig för vilsam lektyr, besläktad med det ännu alltjämt idkade kallpratet inom familjekretsen. Titeln är den fullständigaste och sanningsenligaste tänkbara, men författaren har haft den goda smaken att egentligen nöja sig med att vara utgivare av släktpapper, och då dessa papper i detta fall äro av mycket stort intresse, är det en ren fördel att slippa allt onödigt påpekande av vad man själv kan läsa sig till. Den sammanbindande texten ger precis vad som behövs, men intet därutöver, och att boken ger ett så pass starkt totalintryck, som den verkligen gör, av den icke alltför märkliga eller betydande släkten på den gamla Smålandsgården Hunnerstad — det beror i alla fall på det lämpliga ordnandet och sovrandet av ett ganska rikt material. Vad som står kvar för minnet är mestadels humoristiskt nog, inte minst de meddelade breven från kammarjungfrur och hushållsmamseller, dem Axel Armfelt tycks ha haft en viss fallenhet för att förälska sig i, — brev som för övrigt vittna om aktiningsvärd bildning på det hållet redan i förra hälften av 1800-talet.

Bokens mest betydande partier äro dock de meddelade breven från Gustaf Mauritz Armfelt förut otryckta och till och med alldeles okända för hans eljest så sorgfällige och detaljrike biograf, Elof Tegnér, som om släktingarna på

Hunnerstad inte ger någonting annat än en liten kort notis om ett besök där av Armfelt. I själva verket var han tre gånger på Hunnerstad i egenskap av gudfar och äldre släkting, och hans många brev till guddottern Ulla Armfelt under åren 1807—1813, vilka här delvis meddelas in extenso, giva oss en helt ny och ganska tilltalande bild av Gustaf Mauritz på äldre dar, i egenskap av släkt-huvudman och välvilligt tjänstaktig gammal farbror, ivrig att släkten skulle göra honom heder. I den livliga stilen, det stora intresset för detaljer och den jäktande iveren att göra upp planer, känna vi alldeles igen honom, men dessa brev äro allesammans på svenska och ge oss därigenom en roande inblick i hans samtalston i sådana kretsar, där man inte tänkte på franska. Typiskt inte bara för tiden utan ännu mer för personen, denne "gamle tillbedjare av det vackra könet", som han själv kallar sig, äro Armfelts oupphörligt återkommande bemödanden att få den unge släktingen Axel ifrån hans fatala "amour" med en fattig flicka, Anette Wistrand, som excellensen slutligen upphöjer till husmamsell på Åminne för att dymedelst rädda älskaren från hans "pigroman", föga passande "för dess födsel och ärofulla conduite i allt annat". — "Att få barn med en flicka utan namn är lappri, men att giva henne le parfait amour och kanske gifta sig slutligen med henne är ryseligt", skriver denne erfarne gamle don Juan så obekymrat och oskyldigt, att man glömmer att förargas och finner uttalandet nästan lika tidsfärgat och sympatiskt som Lovisa Ulrikas ord till sin präst: "Jag vet mig aldrig i det väsentliga ha felat mot det Högsta väsendet".

LYDIA WAHLSTRÖM.

Fredrika = Bremer = Förbundets Fruktodlings- och Trädgårdsskola

APELRYD, adr. Båstad

börjar sin andra kurs den 1 mars.

Undervisning meddelas åt kvinn-

liga elever i trädgårdsodlingens

olika grenar m. m. Prospekt erhål-

les och förfrågningar besvaras av

FÖRESTÅNDARINNAN, adr. Box 17 Båstad,

och å

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS BYRÅ

Klarabergsgatan 48, Stockholm.

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALMSGATAN 31 Rikstel. 97 83

Ledig annonsplats!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor, lektionsgivare, in- och utländska, kontorister, värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4. A. T. 48 16

Årgångar av Veckotidningen DAGNY 1908—1913

erhållas mot ett pris av kr. 2:50 för inb. ex., kr. 1:75 för häft. ex. å

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS BYRÅ,
48 Klarabergsgatan, 2 tr., Stockholm.

HEMTREVNAD

Praktisk tidning för hemmet

utgiven av **FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET**

Redaktör: FANNY EKENSTIERNA.

Utkommer med 40 åttasidiga nr om året. Prenumerationspris: helt år kr. 1:80, halvår kr 1:—, kvartal kr. 0:60. Prenumeration sker å posten.

Innehåller berättelser och poem, levnadsteckningar, religiösa och etiska uppsatser, artiklar i diverse ämnen samt en rikhaltig praktisk avdelning.

Inbundna årgångar för 1912, 1913, 1914 och 1915 kr. 1:50 pr ex. samt för 1916 kr. 1:75 pr ex.

Ledig annonsplats!

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: Ellen Kleman.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50, varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå**, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition**: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid**: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. **Expeditionen**: kl. II—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: *Klarabergsgatan 48 II.*

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4
Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löne-
förhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

BARNHUSGATAN 6 n. b.

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån.*

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

Innehåll:

Vårt valspråk? Av *Hilma Borelius*.

Barnmorskornas lönefråga. Av Dr *Frans Berglund*.

Önskemål i äktenskapslagstiftningen. II. Av *Karin Fjällbäck-Holmgren*.

"Så långt som kvinnor minns tillbaka..." Av *Emilia Fogelklou*.

Kringblick.

Ett viktigt fält för reformer. Av *Gulli Malmström-Ohmann*.

Sveriges kyrkor i konsthistorisk belysning. Av *Hanna Rydh*.

Notiser från bokvärlden.

EN 66-ÅRIG KVINNA

erhåller 10,04 % på sina penningar, om hon tecknar en genast börjande livränta i **Allmänna Lifförsäkringsbolaget, Strandvägen 5 A, Stockholm**. För ett inbetalt kapital av Kr. 9,958 erhåller hon sålunda 1,000 kronor årligen intill dödsdagen. En livränta i "Allmänna Lif" är den bästa penningeplaceringen. Begär prospekt och upplysningar!

Antracit

Genom beviljade licenser leverera vi nu *prima* Antracit m. fl. Kol- och Kokssorter fritt hemtransporterad.

Rekvirera genast Edert vinterbehov!

OLAUS OLSSONS KOLIMPORT A.-B., Stockholm

Telefoner namnanrop: "OLAUS OLSSONS".